

בכור יעקב ראובן

א. בראשית כ"ט, פסוק ל"ב

"ותהר לאה ותלד בן ותקרא שמו ראובן כי אמרה כי ראה ה' בעיני כי עתה יאהבני איש". רש"י: רבותינו פירשו, אמרה ראו מה בין בני לבן חמי שמכר הבכורה ליעקב, וזה לא מכרה ליוסף, ולא ערער עליו, ולא עוד שלא ערער עליו, אלא שבקש להוציא מן הבור.

ב. בראשית ל', פסוק י"ד

"וילך ראובן בימי קציר חיטים וימצא דודאים בשדה ויבא אותם אל לאה אימו ותאמר רחל אל לאה תני נא לי מדודאי בנך... ויבא יעקב מן השדה בערב ותצא לאה לקראתו ותאמר אלי תבוא כי שכר שכרתוך בדודאי בני... וישמע אלוקים אל לאה ותהר ותלד ליעקב בן חמישי". רמב"ן: "דודאים" - כי רצתה (רחל) להשתעשע ולהתענג ברחן. רש"י: "וישמע אלוקים אל לאה" - שהייתה מתאוה ומחזרת להרבות שבטים.

ג. בראשית פרק ל"ה, פסוק י"ט

"ותמת רחל ותקבר בדרך אפרתה היא בית לחם ויצב יעקב מצבה על קבורתה... ויהי בשכן ישראל בארץ ההיא וילך ראובן וישכב את בלהה פילגש אביו וישמע ישראל פ ויהיו בני יעקב שנים עשר. בני לאה בכור יעקב ראובן" רש"י: "וישכב" - מתוך שבלבל משכבו מעלה עליו הכתוב כאילו שכבה. ולמה בלבל וחלל יצועיו, שכשמתה רחל נטל יעקב מיטתו שהיתה נתונה תדיר באוהל רחל ולא בשאר אוהלים ונתנה באוהל בלהה, בא ראובן ותבע עלבון אימו, אמר אם אחות אמי הייתה צרה לאמי, שפחת אחות אמי תהא צרה לאמי, לכן בלבל. "ויהיו בני יעקב שנים עשר" - מתחיל לענין ראשון משמול בנימין נשלמה המטה, ומעתה ראויים להמכות ומנאן. ורבותינו דרשו ללמדנו בא שכולן שוין, וכולן צדיקים, שלא חטא ראובן. "בכור יעקב" - אפילו בשעת הקלקלה קראו בכור.

ד. תלמוד בבלי, מסכת שבת, דף נ"ה, עמוד ב'

אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן: כל האומר ראובן חטא - אינו אלא טועה, שנאמר: "ויהיו בני יעקב שנים עשר" מלמד שכולן שקולים כאחת. אלא מה אני מקיים "וישכב את בלהה פילגש אביו" - מלמד שבלבל מצעו של אביו, ומעלה עליו הכתוב כאילו שכב עימה. תניא, רבי שמעון בן אלעזר אומר: מוצל אותו צדיק מאותו עון, ולא בא מעשה זה לידו. אפשר עתיד זרעו לעמוד על הר עיבל ולומר: "ארור שכב עם אשת אביו" (דברים כ"ז) ויבא חטא זה לידו? אלא מה אני מקיים "וישכב את בלהה פילגש אביו" - עלבון אמו תבע. אמר: אם אחות אמי הייתה צרה לאמי, שפחת אחות אמי תהא צרה לאמי? עמד ובלבל את מצעה.

ה. בראשית פרק מ"ח, פסוק י"ד

"וישלח ישראל את ימינו וישת על ראש אפרים והוא הצעיר ואת שמאלו על ראש מגשה שיכל את ידיו... וירא יוסף כי ישית אביו יד ימינו על ראש אפרים וירע בעיניו..." פסיקתא רבתי פרשה ג' - כיוון שראה יוסף כן - היצר. מיד תמך ידו של אביו להעבירה מעל ראשו של אפרים ולהניחה על ראשו של מגשה. אמר לו יוסף: ידי אתה מבקש להעבירה שלא בטובתך? אמר לו ברכיה ברבי... יד זו תפסה לשר צבא של מעלה, ואתה סבור להעבירה שלא בטובתך?!

ו. בראשית פרק מ"ט, פסוק ג'

"ראובן-בכורי אתה כוחי וראשית אוני יתר שאת ויתר עז. פחז כמים אל תותר כי עלית משכבי אביך אז חללת יצועי עלה"

רש"י: "וראשית אוני" - היא טיפה ראשונה שלו. "אוני" - כוחי. "יתר שאת" - ראוי היית להיות יתר על אחיך בכונה, לשון נשיאות כפיים. "ויתר עז" - במלכות, כמו "ויתן עז למלכו". ומי גרם לך להפסיד כל אלה.

"פחז כמים" - הפחז והבהלה אשר מהרת להראות כעסך, כמים הללו הממהרים למרוצתם, לך "אל תותר" - אל תרבה ליטול כל היתרות הללו שהיו ראיות לך.

ומהו הפחז אשר פחזת? "כי עלית משכבי אביך אז חללת" - אותו שעלה על יצועי, שם שכנה שדרכן להיות עולה על יצועי.

"יצועי" - לשון משכב על שם שמציעים אותו על ידי לבדין וסדינין.

ז. דברים ל"ג, פסוק ו'

"יחי ראובן ואל ימת ויהי מתיו מספר"

רש"י: "יחי ראובן" - בעולם הזה.

"ואל ימות" - לעולם הבא, שלא יזכר לו מעשה בלהה.

"ויהיו מתיו (אנשיו) מספר" - נמנין במנין שאר אחיו.

ח. בראשית רבא, פרשה פ"ב י"א

רבי יודן בשם רבי אחא: ראובן בכור-לעיבור, בכור ללידה, בכור לבכורה, בכור לנחלה, בכור לעבודה, בכור לתשובה, ר' עזריה אמר אף בכור לנבואה, שנאמר: "תחילת דבר ה' בהושע" (הושע א')

ט. פסיקתא רבתי, הוספה א', פרשה ג'

"מפרי פי איש ישבע טוב וגמול ידי אדם ישיב לו" (משלי, י"ב, י"ד). כנגד מי אמר שלמה המקרא הזה? - לא אמרו אלא כנגד תשובתו של ראובן שנאמר: "ושב ראובן אל הבור" (בראשית ל"ז, כ"ט).

ר' אלעזר אומר: בשקו ובתעניתו היה יושב על אותו מעשה שאירע ולא נפנה משקו ומתעניתו, בא והציץ בבור והנה אין יוסף בכור. אמר לו הקדוש ברוך הוא: ראובן, אתה בקשת להשיב את יוסף בן חביב לאביך; חייך שבן בן בנך ישיב את ישראל בתשובה שלמה לאביהם שבשמים ואיזה זה הושע בן בארי.

א"ר ברכיה: אמר לו הקב"ה לראובן אתה פתחת בתשובה תחילה, חייך הושע בן בארי בנך יבא ויפתח להם לישראל בתשובה שנאמר: "שובה ישראל עד ה' אלוקיך"...

י. דברי הימים א' פרק ה'

"ויעד אלוהי ישראל את רוח פול מלך אשור ואת רוח תלגת פלנצר מלך אשור ויגלם לראובני ולגדי ולחצי שבט מנשה ויביאם לחלח וחבור והרא ונהר גוזן עד היום הזה"

יא. במדבר רבא, פרשה כ"ב ז'

וכן אתה מוצא בבני גד ובני ראובן שהיו עשירים והיה להם מקנה גדול וחבבו את ממונם וישבו להם חוץ מארץ ישראל לפיכך גלו תחילה מכל השבטים שנאמר: "ויגלם לראובני ולגדי ולחצי שבט המנשה" (דברי הימים א', ה')

יב. במדבר רבא פרשה ז'

נתנו חכמים מחיצות ואמרו עשר קדושות הן ארץ ישראל מקודשת מכל הארצות ומה היא

לא רבי שמעון בן אלעזר היא, וש"מ יש מיתה בלא חטא ויש יסורין בלא עון, ותובתא דרב אמי תיובתא: שם אמר ר' שמואל בר נחמני א"ר יונתן כל האומר ראובן חטא אינו אלא טועה, שנאמר (בראשית לד) "ויהיו בני יעקב שנים עשר" מלמד ששקולים כאחד, אלא

האומר ראובן חטא אינו אלא טועה, שנאמר "ויהיו בני יעקב שנים עשר", מלמד ששקולים כאחד, אלא מה אני מקיים "וישכב את בלהה פילגש אביו", מלמד שבלבל מצעו של אביו, ומעלה עליו הכתוב כאילו שכב עם בלהה. הרשימות הקדושות שכל המאורעות שע"פ החכמה האלהית העליונה צריכות הנה להכתב בתורה, איך הן ראויות לעשות עלינו, שקול הכל בפלס וקו משפט אלהי. וכאשר אותו המובן של הסיפור, היסוד הפנימי שבו שהוא צריך לרשום בנפש, אם יתואר כפי פשוטו, לא נוכל מרחוק לפעמים להבין את עיקר ערכו, אז נשקל בשקל הקודש ע"פ אל דיעות באיזה לבוש יתלבש הסיפור, באופן שכאשר יגיע אלינו, יהיה ערכו ממש אותו הערך הראוי שיעשה רישומו עלינו. ובזה המהלך תתאחד תורה שבע"פ עם תורה שבכתב, שאם כמהלך הזמנים ימצא שאותו הרושם שהמעטפה של הענין פועל עלינו כבר יצא מגדרו מצדנו, והדבר פועל עלינו שלא כפי המובן הראוי, ע"כ תגלה אז לנו האורה של תורה שבע"פ, ע"פ רשומי הדרשות, להוביל את רעיונינו אל עצם המאורע כמו שהוא, שאז בקבצנו יחד את הרושם הפשטי הנראה מדברי תורה בחיצוניותם, ואת הרושם החיפושי הבא מעומק הדרשה, שכל אחד מאלה יש לו נטיות מיוחדות לפעול על הנפש, המובן הפשטי מצד פשטותו והרגלנו בו מנעורים, והרושם המדרשי מצד חידושו ודוממות מחקרו, בהתחברם יחד ישמר הרושם הנרצה כפי המחוגה האלהית הראויה לדרכי תורת חיים על ישראל.

עין איה

האומר ראובן חטא אינו אלא טועה, שנאמר "ויהיו בני יעקב שנים עשר", מלמד ששקולים כאחד, אלא מה אני מקיים "וישכב את בלהה פילגש אביו", מלמד שבלבל מצעו של אביו, ומעלה עליו הכתוב כאילו שכב עם בלהה. הרשימות הקדושות שכל המאורעות שע"פ החכמה האלהית העליונה צריכות הנה להכתב בתורה, איך הן ראויות לעשות עלינו, שקול הכל בפלס וקו משפט אלהי. וכאשר אותו המובן של הסיפור, היסוד הפנימי שבו שהוא צריך לרשום בנפש, אם יתואר כפי פשוטו, לא נוכל מרחוק לפעמים להבין את עיקר ערכו, אז נשקל בשקל הקודש ע"פ אל דיעות באיזה לבוש יתלבש הסיפור, באופן שכאשר יגיע אלינו, יהיה ערכו ממש אותו הערך הראוי שיעשה רישומו עלינו. ובזה המהלך תתאחד תורה שבע"פ עם תורה שבכתב, שאם כמהלך הזמנים ימצא שאותו הרושם שהמעטפה של הענין פועל עלינו כבר יצא מגדרו מצדנו, והדבר פועל עלינו שלא כפי המובן הראוי, ע"כ תגלה אז לנו האורה של תורה שבע"פ, ע"פ רשומי הדרשות, להוביל את רעיונינו אל עצם המאורע כמו שהוא, שאז בקבצנו יחד את הרושם הפשטי הנראה מדברי תורה בחיצוניותם, ואת הרושם החיפושי הבא מעומק הדרשה, שכל אחד מאלה יש לו נטיות מיוחדות לפעול על הנפש, המובן הפשטי מצד פשטותו והרגלנו בו מנעורים, והרושם המדרשי מצד חידושו ודוממות מחקרו, בהתחברם יחד ישמר הרושם הנרצה כפי המחוגה האלהית הראויה לדרכי תורת חיים על ישראל.

פעולת האבות, הגדולה מאד על ישראל, היא כוללת ג"כ שכל פרטי סדרי חייהם פעלו את פעולתם על האומה בהוה ובעתיד, וק"ו בעבר. הרוח השורר בבית יעקב, שעל שמו נקראנו כולנו, הוא מתהלך גם עתה בקרבנו, וכל האור שכתוכו הוא מאיר בלבבנו עדי עד. ואם עבר על הבית איזה רושם ערפלי, הנהו עושה גם עלינו את רישומו, ואנו סובלים ומתעורדים להאירו, כי ד' הנטויה על עמו

מה. א"ר שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן, כל

ונחלתו. רוחו הגדול והתמים של אבן ישראל, יעקב
אבינו, כפי אותה המדה אשר מלא את הבית, אנו
מלאים גם אנו מהודו, ואם איזה רוח עבר, וע"י
איזה סכסוך פנימי נתכוון מעט אורו של ישראל
מהופיע בכל עזו בבית פנימה, הנה ליקוי אור זה
מגיע לנו ממרחקים בתור פגימה גדולה ורבתי ערך.
ע"כ, במחוגה אלהית נשערה אותה ההשתנות של
הופעת כחו של יעקב אבינו במלא עזו במשטר הבית
ע"י הפגעתו של ראובן, ע"פ פעולתה בתלישות
החיל של קדושת אמת המגיע לנו מזה, דוקא כאילו
שכב עם בלהה. אמנם בחפצינו לתאר את ערכו של
ראובן ע"פ ואת המדה, עלינו לשוב לאחור ע"פ אור
הדרש שבתורה שבע"פ, שהשאירה לנו תורה
ברישומיה הנאמנים, עד שכל האומר ראובן הטא
אינו אלא טועה, ודוקא ע"י עומק הדרש אנו באים
להמטרה של הצגת הענין כמעטפה זאת למען התוכן
הפנימי הנוגע לנו, שמעלה עליו הכתוב כאילו כך
היה.